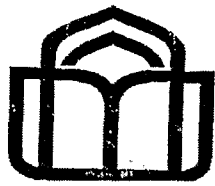

سید محمد علی

۱۳۹۲۶۳

۲۵۶۶
ش. ۰۰

دانشگاه شاهد
دانشکده هنر

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته نقاشی

عنوان پایان نامه:
بررسی تأثیرات هنرنگارگری ایران بر هنر نقاشی هند
(در قرون ۱۷-۱۶ م / ۱۲-۱۰ ه.ق)

عنوان پروژه عملی:
« حج »

استاد راهنما:
جناب آقای مرتضی افشاری

استاد مشاور:
جناب آقای محمدعلی رجبی

۱۳۸۶ / ۴ / ۲۸

دانشجو:

زهرا حسین نژاد
بهار ۱۳۸۶

کتابخانه و اسناد مرکز
شعبه اسناد

۱۳۹۲۶۳

به نام خدا

تمامی حقوق مادی و معنوی این پایان نامه تحصیلی متعلق به دانشگاه شاهرود است و هر گونه نقل مطالب با ذکر نام دانشگاه شاهرود، نام استاد راهنما و دانشجو بلامانع است. دانشجویان در صورتی می توانند نسبت به چاپ مقاله مستخرج از پایان نامه خود اقدام کنند که مقاله مورد تأیید استاد راهنما قرار گرفته باشد. همچنین به هنگام چاپ مقاله ذکر نام استاد راهنما ضروری است. عدم رعایت موارد فوق موجب پیگرد قانونی است.

«معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی»

تقدیم به:

همسرم، برای بیکرانِ وجودش

تاریخ ۸۶/۸/۱۴
شماره ۱۷۰۹۷
پیوست

صور تجلسه دفاع

رساله نظری: بررسی تاثیرات نگارگری ایران بر نقاشی هند
پروژه عملی: حج

مربوط به خانم زهرا حسین نژاد دانشجوی رشته نقاشی در تاریخ ۸۶/۸/۱۴ برگزار و
نمره رساله نظری ۱۸,۸ پروژه عملی ۱۹,۲ و میانگین آن به
عدد ۱۹,۴ و به حروف نوزده و چهار صد اعلام می گردد.

اعضای هیات داوران

۱- آقای مرتضی افشاری (استاد راهنما رساله نظری) امضاء

۲- آقای مرتضی افشاری (استاد راهنمای پروژه عملی) امضاء

۳- آقای محمد علی رجبی (استاد مشاور) امضاء

۴- آقای خشایار قاضی زاده (داور داخلی) امضاء

۵- خانم دکتر مهناز شایسته فر (داور مدعو) امضاء

۶- آقای محسن مراثی (نماینده تحصیلات تکمیلی) امضاء
مدیر گروه رشته: نقاشی

نام و نام خانوادگی: امضاء

امضاء

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ج	چکیده
ح	پیشگفتار
د	مقدمه

فصل اول: مروری بر روابط هنری ایران و هند (از آغاز تا دوره صفویه)

- ۱- روابط ایران و هند از آغاز تا دوران هخامنشیان ۲
- ۲- روابط ایران و هند در دوران هخامنشیان ۵
- ۳- روابط ایران و هند در دوران اشکانیان و ساسانیان ۱۲
- ۴- روابط ایران و هند در دوران اسلامی ۱۵

فصل دوم: بررسی هنر نقاشی ایران در دوران صفویه

- ۱- سیر تاریخی حکومت صفوی ۲۲
- ۲- بررسی مکاتب نگارگری در دوره صفوی ۲۸
- ۳- مکتب تبریز ۳۲
- ۴- مکتب قزوین ۴۴
- ۵- مکتب مشهد (کارگاه خراسان) ۴۶
- ۶- مکتب شیراز ۵۰
- ۷- مکتب بخارا ۵۲
- ۸- مکتب اصفهان (مکتب رضا عباسی) ۵۴

فصل سوم: بررسی هنر نقاشی در هند (از دوران پیش از تاریخ تا دوران بابریان هند)

- ۱- تأثیر اندیشه‌های عرفانی بر هنر نقاشی هند ۶۰
- ۲- بررسی مکاتب نقاشی هند (از دوران پیش از تاریخ تا دوران بابریان هند) ۷۴
- ۳- نقاشی جینیزم ۷۶
- ۴- نقاشی راجپوت ۹۱
- ۵- نقاشی منطقه جامو ۹۹
- ۶- نقاشی مکتب کانگرا ۱۰۰

فصل چهارم: الف) سیر تاریخی شکل‌گیری مکتب نقاشی هند و ایران (مکتب مغولی هند)

- ۱- دوران ظهیرالدین بابر ۱۰۶
- ۲- دوران ناصرالدین محمدهمایون ۱۰۹
- ۳- دوران ابوالفتح جلال‌الدین محمداکبر ۱۱۲
- ۴- دوران نورالدین محمد جهانگیر (شاه سلیم) ۱۲۳
- ۵- دوران شاه جهان (خرم میرزا) ۱۲۹
- ۶- دوران اورنگزیب (عالمگیر اول) ۱۳۲

ب) بررسی عوامل شکل‌گیری مکتب نقاشی هند و ایران

- ۱- توجه شاهان هندی به فرهنگ ایرانی و آشنایی با هنر نگارگری ۱۳۹
- ۲- مهاجرت هنرمندان ایرانی به هند ۱۴۳
- ۳- علاقه شاهان هندی به گردآوری کتاب برای کتابخانه‌های دربار ۱۴۵
- ۴- ترویج فرهنگ هندی با هنر ایرانی ۱۵۷

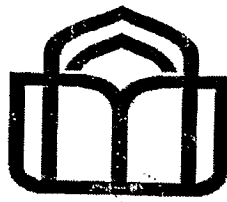
- ۵- علاقه به شیوه‌های نقاشی ایرانی ۱۶۷
- ۶- عدم توانای بعضی از نقاشان هندی ۱۷۰
- ۷- تجربه کم هنرمندان هندی در مصورسازی کتاب و صفحه‌آرایی ۱۷۲
- ۸- معلمی نقاشان ایرانی و تعلیم نقاشان هندی ۱۷۴
- ۹- وجود هنرمندان ایرانی و تسلطشان بر عرصه هنر نقاشی ۱۸۲
- ۱۰- عدم آشنایی نقاشان بومی هند با برخی اصول نگارگری ۱۹۵
- ۱۱- استفاده از مشق نظری هنرمندان هندی از دیدن کتب ایرانی ۲۰۰
- ۱۲- وجود عناصر هند و ایرانی ۲۰۲
- ۱۳- نفوذ ادبیات و مضامین زبان فارسی ۲۱۲

فصل پنجم: بررسی تأثیرات نقاشی دوره صفویه بر نقاشی هند

- ۱- تأثیر موضوعات نقاشی‌ها ۲۱۵
- ۲- تأثیر ترکیب‌بندی آثار ایرانی ۳۴۳
- ۳- تأثیر صفحه‌آرایی و نوع استقرار متن ۳۵۱
- ۴- تأثیر خوشنویسی ایرانی ۳۵۷
- ۵- تأثیر طراحی و حالت پیکره‌ها ۳۶۷
- ۶- تأثیر شباهت‌سازی و نشان دادن حالت روانی چهره‌ها ۳۹۴
- ۷- تأثیر دورنما‌سازی و تمایل به فضای معماری ۴۰۵
- ۸- تأثیر توجه به فضای عرفانی ۴۱۳
- ۹- تأثیر شیوه‌ها، مواد و ابزار خلق اثر ۴۲۵

نتیجه‌گیری.....	۴۳۰
ضمائم.....	۴۳۸
فهرست تصاویر.....	۴۵۴
فهرست منابع و مآخذ فارسی.....	۴۸۰
فهرست مجلات.....	۴۸۳
فهرست منابع و مآخذ تصویری.....	۴۸۴
فهرست منابع و مآخذ لاتین.....	۴۸۵
گزارش پروژه عملی.....	۴۸۶
نمونه آثار پروژه عملی.....	۴۸۹

دانشگاه شاهد
دانشکده هنر دانشگاه شاهد

چکیده پایان نامه

این چکیده به منظور چاپ در نشریات دانشگاه تهیه شده است

عنوان پایان نامه: بررسی تأثیرات هنر نگارگری ایران بر هنر نقاشی هند (در قرون ۱۷-۱۶م / ۱۲-۱۰ هـ.ق)

استاد راهنما: جناب آقای مرتضی افشاری

استاد مشاور: جناب آقای محمدعلی رجبی

نام دانشجو: زهرا حسین نژاد

شماره دانشجویی: ۸۳۷۴۹۵۰۰۴

رشته: نقاشی

چکیده:

سرزمین ایران و هند، به عنوان دو تمدن بزرگ و تأثیرگذار که در شکل‌گیری تاریخ هنر نقش بسزا و مؤثری داشته‌اند، همواره مورد توجه پژوهشگران شرقی و غربی بوده است. اما آنچه در اینجا مدنظر قرار گرفته؛ بررسی تأثیرات هنر نگارگری ایران بر هنر نقاشی هند در قرون ۱۷-۱۶م / ۱۲-۱۰ هـ.ق بوده است.

تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متقابلی که از جنبه‌های مختلف و از جمله نقوش تصویری و نگاره‌ها به وفور دیده می‌شود، از مهمترین مباحث مطرح در این پایان‌نامه است. عناصر تصویری که به زیبایی تمام در هر تمدنی وارد شده‌اند، تحت تأثیر فرهنگ آن تمدن و با توجه به بینش‌ها و اعتقادات موجود تغییر یافته و ماهیت بومی به خود گرفته‌اند.

در دوران گورکانیان هند که مهد پیدایش مکتب نقاشی مغولی در سرزمین هند است، ارتباط میان هند و ایران به تأثیرپذیری نقاشی هند از نقاشی دوره صفویه ایران انجامید که شاهد این مدعا، نگاره‌های بسیاری است که در این رساله به آن پرداخته شده است.

در این مجال، عناصر تصویری تأثیر گرفته از نقاشی ایران از دوران مختلف هند به ویژه در دوره گورکانیان هند، مورد مطالعه قرار گرفته است. نوع پژوهش تاریخی و به روش کتابخانه‌ای انجام پذیرفته است.

واژگان کلیدی: ایران، هند، هنر، نگارگری

نظر استاد راهنما: برای چاپ در نشریات مربوط به دانشگاه مناسب است.

تاریخ

امضاء

پیشگفتار:

در روند این پژوهش طی بخش‌های مختلف سعی شده تا روابط هنری ایران و هند مرور شده و تأثیرات هنرنگارگری ایرانی بر هنر نگارگری هند مورد بررسی قرار گیرد، که البته نقطه عطف این پژوهش به سال‌های حکومت صفویان در ایران و سلطنت بابریان در هند برمی‌گردد.

از آنجا که برای شناختن هنر هند که خاستگاهی شرقی دارد و از دل ادیان و عرفان هندی جان می‌گیرد، آشنایی با سبک‌ها و شیوه‌های نقاشی هندی و اندیشه‌های دینی و عرفانی در هند لازم است. از سوی دیگر اگر تأثیرات هنری ایران در زمینه نقاشی در هند مورد بررسی قرار گیرد، لاجرم باید آگاهی کافی از بینش نقاشی در هند وجود داشته باشد.

لازم به ذکر است که با توجه به علاقه نگارنده به هنر و فرهنگ سرزمین هند، تمرکز اصلی تحقیق بر دوره‌های تطبیق و انطباق فرهنگی هنری در کشور ایران و هند، قرار گرفته، چرا که به نظر سیر تحول و تکوین نگارگری در ایران از سالهای ورود دین اسلام به ایران و کشورهای اسلامی بر کسی پوشیده نیست. لذا تأثیرات نگارگری ایران بر نگارگری هند، در دوره صفویان در ایران و حکومت بابریان در هند مورد بررسی قرار گرفته، معه‌ذا تمرکز تاریخی نیز در این دوره‌ها مشهود است و بعبارتی دیگر قرون ۱۶-۱۷ م / ۱۰-۱۲ هـ ق مطابق با تأثیرات مورد نظر، در دوره‌های ذکر شده، بررسی شده است.

در این رساله سعی نگارنده بر این بوده که با دیدی صادقانه و بی‌طرف به موضوع نگریده و با توجه به نبود منابع تصویری مطلوب و با کیفیت برای تجزیه و تحلیل جزئیات تصویر و کمبود منابع و تحقیقات جامع در راستای موضوع مورد نظر، به تحقیقی جامع و کامل پرداخته شود.

آنچه قابل یادآوری است این است که نگارنده در این مجال از اساتید برجسته و گرانقدری چون جناب آقای مرتضی افشاری، جناب آقای محمدعلی رجبی، جناب آقای محسن مرثی و جناب آقای علی اصغر شیرازی کمال تشکر را داشته، چرا که در به ثمر رسیدن این تحقیق از هیچ راهنمایی و کمکی دریغ نکرده و نگارنده را مورد لطف و عنایت خویش قرار دادند.

از آنجا که فرهنگ هندی و فرهنگ ایرانی در زمره فرهنگ‌های شرق قرار دارند، دیدگاه‌های مشترک باعث شده تا تأثیرات فرهنگ و هنر ایرانی در جهت رشد و شکوفایی هنر هندی جلوه‌گر شود. اما نباید فراموش کرد که خصلت قابل توجه هنر هند آن است که در این تلفیق و همنشینی فرهنگی، خود را فراموش نمی‌کند و در نهایت استادی، درهم‌آمیزی شایسته‌ای را از آنچه خود داشته است و آنچه که تأثیر پذیرفته است، ارائه می‌دهد. به طور کلی در روند این تحقیق، مطالعه روابط هنری ایران و هند در عصر دو سلسله معروف مشرق زمین، صفویه در ایران و بابریان در هند، کلید بررسی روابط فرهنگی و هنری این دو سلسله بزرگ شرقی می‌باشد.

تعریف مسأله و بیان سؤال‌های اصلی تحقیق:

در دوره‌ای از هنر نگارگری ایران، مسایل بوجود آمده در حکومت‌های وقت، زمینه‌ساز هجرت تعدادی از هنرمندان به کشور هند شد که بازتاب این هجرت تأثیراتی است که در هنر آن کشور بوجود آمد.

۱- نگارگری ایران و نگارگری هند از نظر تاریخی چه وجوه مشترکی داشته‌اند؟

۲- هنر نگارگری ایران و هند چه تأثیراتی بر یکدیگر گذاشته‌اند؟

۳- چه عواملی موجب بوجود آمدن این اشتراکات و تأثیرات شده است؟

۴- چه اساتیدی در این زمینه نقش داشته‌اند؟

- سابقه و ضرورت انجام تحقیق:

از نظر تاریخی و بطور جداگانه، نگارگری ایران و هند مورد تحقیق و بررسی قرار گرفته است، اما درباره بررسی تأثیرات و پیوندهای هنری میان این دو کشور تحقیقات پژوهشگران کافی نبوده است.

- فرضیه‌ها:

- ۱- حضور هنرمندان نگارگر ایرانی موجب تأثیراتی در هنر نگارگری کشور هند شد.
- ۲- تأثیرات وارد بر نقاشی موجب رشد کیفی هنر نقاشی در هند شد.
- ۳- تأثیرات وارد بر هنر نگارگری ایران از هند قابل توجه می‌باشد.
- ۴- توانایی هنرمندان ایران موجب تأثیرات بر هنر نگارگری هند و حضور هنرمندان در آن کشور شد.

- هدفها:

کشف ویژگی‌ها و خصوصیات وارد شده از هنر نگارگری ایران در هنر نگارگری هند.

- چه کاربردهایی از انجام این تحقیق متصور است؟:

۱- کامل نمودن اطلاعات تاریخی در تأثیرات هنر ایران و هند

۲- تدوین کتب در جهت بررسی بازتاب‌های هنر ایران و هند

- استفاده‌کنندگان از نتیجه پایان‌نامه:

دانشگاهها و مراکز فرهنگی هنری وزارت ارشاد اسلامی، وزارت امور خارجه (سفارت ایران در هند و هند در ایران) و ... مرکز گفت‌وگوی تمدن‌ها، فرهنگستان هنر ایران و هند.

- ویژگی جدید بودن و نوآوری طرح چیست؟:

در این تحقیق تأثیرات جزئی بصورت فنی مورد بررسی قرار گرفته است.

- روش انجام تحقیق و ابزار گردآوری اطلاعات:

روش تحقیق: تاریخی

روش گردآوری اطلاعات: کتابخانه‌ای

- جامعه آماری و تعداد نمونه و روش نمونه‌گیری:

۱۰۰ نگاره در این رساله مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات:

۱- طبقه‌بندی اطلاعات نگاره‌ها

۲- بررسی وجوه مشترک

۳- بررسی اقوال و منابع مکتوب با نگاره‌ها

۴- نتیجه‌گیری و اعلام نظر

***

دوره حکومت بابریان در هند عصر تحول فرهنگی و احیای ادب و فلسفه هند قدیم و عصر شکوفایی و گسترش زبان، ادب و فرهنگ فارسی بود. در زمان اکبرشاه زبان فارسی، زبان رسمی هندوستان شناخته شده و در سراسر هند این زبان تنها واسطه تفاهم میان جماعات مختلف بود. از این گذشته، در عصر بابریان آمیختگی تمدن و فرهنگ ایران و هند به حد اعلای خود رسید. البته پیش از خاندان بابری زبان و ادب فارسی در هندوستان در قلمرو حکومت سلاطین مسلمان گسترش یافته و کتاب‌های

زیادی در موضوعات مختلف به زبان فارسی تألیف شده بود. اما در دورهٔ بابریان که بسیاری از علما و دانشمندان و ادیبان در دربار اکبر و شاه‌جهان گرد آمده بودند به مقیاس وسیع‌تری به تألیف و ترجمه پرداختند و زبان و ادب فارسی در هندوستان تا به جایی گسترش یافت که حتی کتب مذهبی پاره‌ای از طوایف اهل هنر نیز تحت تأثیر آن زبان واقع شد. ولی پس از استقرار شرکت هند شرقی در هندوستان و زمانی که بریتانیا رأساً هند را ضمیمهٔ مستعمرات خویش کرد، کوشش فراوان به کار رفت تا زبان و ادبیات انگلیسی جایگاه زبان فارسی را در هندوستان بگیرد و متأسفانه چنین شد و زبان امیرخسرو دهلوی، حسن دهلوی، بیدل دهلوی، اقبال لاهوری و فیضی که در حدود هشتصد سال در هند، میلیونها نفر بدان سخن می‌گفتند و می‌نوشتند و طوطیان هند از این قند فارسی شکرشکن می‌شدند، با سرعت مهجور گردید، به طوری که امروز مگر عدهٔ بسیار معدودی آن را از یاد برده‌اند و وجه مشترک هشتصد سال روابط ایران و هند از آسیب دستبرد استعمار، در غربت افتاد.

در رابطه با تبادلات هنری میان ایران و هند تحقیقات متنوعی انجام شده که در بخش پیشینهٔ تاریخی این رساله از آن‌ها استفاده شده است. تحقیقاتی که در این زمینه انجام شده است معطوف می‌شود به روابط بنیادی در زمینه هنر دو کشور و ذکر آثاری که در پرتو این روابط شکل گرفته است. با توجه به سوابق تحقیقی در این باب در این رساله سعی شده بعد از مرور تاریخی مسئله، منحصرأً به تأثیرات نقاشی ایرانی بر نقاشی هندی در دورهٔ مذکور پرداخته شود و آثاری که در این مقطع خلق شدند مشخصاً معرفی شده و بعد در بخش جداگانه‌ای مورد تجزیه و تحلیل تصویری

قرار گیرند تا بتوانیم به صورت دقیق شاهد این تأثیرات باشیم. با توجه به مطالعات انجام شده می‌توان مسیر شکل‌گیری این تحقیق را طبق این فرضیات طراحی نمود:

اول آنکه، روابط ایران و هند در بعد هنری دامنه‌ای وسیع در طول تاریخ دارد و این پهنه تنها محدود به هنرهای تصویری نیست بلکه در زمینه ادبیات و نیز گسترش زبان فارسی در سرزمین هند نیز ما شاهد نفوذ فرهنگ ایرانی در این سرزمین می‌باشیم.

دوم آنکه، در این مقطع همانگونه که در صفحات تاریخ ذکر شده مسافرت همایون به دربار ایران باعث تشویق وی در این مقطع و باعث حمایت بیشتر از هنرمندان شد و به دنبال تقاضای او دو تن از نقاشان به نام آن دوران، برای اقامت در هند، از دربار ایران خارج شدند که این نیز خود می‌تواند کلیدی برای درک بهتر مسئله و بررسی تأثیرات هنر ایران بر هنر هند باشد.

مورد سوم، جایگاه ادبیات ایران در هند می‌باشد و از آنجا که هنر نقاشی در آن مقاطع عمدتاً در خدمت تصویرسازی متون به ویژه متون ادبی بوده است، دیوان اشعار شاعران ایرانی خود زمینه و انگیزه بروز این تحول را پی‌ریزی کرده‌اند.

همانگونه که قبلاً ذکر شد، در رابطه با این موضوع تحقیقاتی از سوی صاحب‌نظران ارائه گردیده است که البته بیشتر به کلیات پرداخته‌اند و در واقع، بررسی جزئیات مسئله و برخورد موشکافانه در رابطه با تحلیل این موضوع باعث شد تا این اهداف در این رساله پی‌گیری شوند و نگارنده درصدد آن باشد تا پرسشهایی از این دست را در طی آن پاسخ گوید:

- بررسی ریشه یا ریشه‌های اصلی پیدایش مکتب هند و ایرانی در نقاشی هند.

- بررسی تحولاتی که در طی بروز این سبک در نقاشی هند رخ داد.
  - کشف خصوصیات نقاشی این دوره و یافتن ارتباط آن با گذشته و تأثیرش در آینده.
  - معرفی هنرمندان برجسته این مکتب و بررسی جایگاه هنرمندان و حامیان آنها در اجتماع آروز.
  - تأثیر عوامل دیگر فرهنگی در شکل‌گیری این مکتب نقاشی (علاقه و حمایت حکام وقت، اشاعه زبان فارسی و ...)
  - بررسی آثار خلق شده در این مکتب به لحاظ اینکه تا چه حد عناصر نقاشی ایرانی را به نقاشی هندی منتقل کرده‌اند.
  - و در نهایت بررسی شکل‌گیری این مکتب و اینکه چه مراحل یا چه تحولاتی را طی کرده است.
- بدین منظور در شکل‌گیری این تحقیق از بخش‌ها و فصول غیرمربوط به موضوع اصلی پرهیز شده و سعی بر آن بوده است تا در فصل نخست با بررسی تاریخی و اجمالی بر روابط هنری ایران و هند، از آغاز تا دوره صفویه مقدمه‌ای برای ورود به بحث اصلی تحقیق گشوده شود.
- در فصل دوم، هنر نگارگری ایران در دوران صفویه به لحاظ تاریخی، سبک‌شناسی، معرفی هنرمندان و آثار برجسته این دوره مورد بررسی قرار گرفته است که همین شیوه در فصل سوم یعنی بررسی هنر نقاشی در هند نیز به بررسی و شناخت سبک‌ها و شیوه‌های نقاشی در هند می‌پردازد.

با توجه به بررسی مقدمه‌وار در فصل‌های اول تا سوم، در فصل چهارم، مکتب نقاشی مغولی (دوره گورکانیان هند) و عوامل شکل‌گیری مکتب نقاشی هند و ایران به طور کامل بررسی شده و در فصل پنجم تأثیرات نقاشی صفویه بر نقاشی هند با توجه به فصل پیشین مورد تحقیق قرار گرفته و به تجزیه و تحلیل و معرفی آثار برجسته این دوره پرداخته شده است.

قابل ذکر است که در قسمت‌های پایانی تحقیق فهرست جامعی از منابع علمی و تصویری، نقشه‌ها و ضمائم مورد نظر و مورد استفاده ذکر شده است.

نکته قابل توجه اینکه معماری، سبک‌ها و فرم‌های متنوع معماری در دوره‌های مختلف حکومتی و سایر هنرها، هر یک عنوان‌هایی بود که می‌توانست به آنها پرداخته شود. اما بدلیل گستردگی موضوع و فاصله گرفتن از عنوان اصلی از پرداختن به آنها در این مجموعه خودداری گردیده است.

فصل اول

مروری بر روابط هنری ایران و هند

از آغاز تا دوره صفویه

۱- روابط ایران و هند از آغاز تا دوران هخامنشیان

۲- روابط ایران و هند در دوران هخامنشیان

۳- روابط ایران و هند در دوران اشکانیان و ساسانیان

۴- روابط ایران و هند در دوران اسلامی